

О. С. Григорська,
аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Розкрита сутність бюджетної політики, орієнтованої на соціально-економічний розвиток, викремлені завдання бюджетної політики. Описаний вплив бюджетної політики на фактори соціально-економічного розвитку. Проаналізовані статистичні данні, які висвітлюють бюджетні видатки на соціальну сферу. Запропонована теоретична модель побудови ефективної бюджетної політики.

The peculiarities of the foundation of the local loans market and problems of this market in Ukraine are analyzed in the abstracts. Suggestions of the further development of the local loans market in Ukraine have been worked out.

Ключові слова: бюджетна політика, соціально-економічний розвиток, модель ефективної бюджетної політики.

Сучасний етап розвитку України характеризується відновленням уваги з боку держави до побудови моделі сталого соціально-економічного розвитку, що має довгостроковий характер. Сьогодні необхідність запровадження соціально-економічної і фінансової політики, що сприятиме прискореному зростанню економіки, визнається і урядом, і Президентом, і Верховною Радою України. Мета такої політики — "...сприяти переходу економіки на ефективнішу траєкторію розвитку і підтримувати просування по ній у майбутньому" [1, с. 122].

Питання бюджетної політики, вплив бюджетного регулювання на економічне зростання та соціальну сферу, удосконалення бюджетного механізму, перебувають у центрі уваги багатьох провідних економістів, соціологів та управлінців: О. Барановського, С. Буковинського, О. Василика, В. Глуценка, В. Гейця, А. Даниленка, І. Запатріної, М. Карліна, І. Лук'яненка, І. Луніної, І. Лютого, Ц. Огня, В. Опаріна, Д. Полозенка, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Бюджетна політика держави охоплює широке коло завдань: визначення стратегії та пріоритетів соціально-економічного розвитку та пріоритетів у бюджетній сфері на певний період; вибір або розробка

наукових підходів до діяльності держави в сфері управління бюджетним процесом і бюджетною системою; розробка конкретних заходів щодо поліпшення управління бюджетним процесом і бюджетною системою; встановлення оптимального співвідношення податкових і неподаткових доходів бюджетів; забезпечення складання та ухвалення реалістичних бюджетів; визначення структури і обсягів державних видатків відповідно до визначених пріоритетів бюджетної політики; регулювання дефіциту (профіциту) бюджету, фінансування бюджетного дефіциту; управління державним боргом; управління міжбюджетними відносинами [2, с. 212].

В основі формування бюджетної політики, спрямованої на досягнення загальних стратегічних і тактичних цілей, знаходяться базові інтереси суспільства, стратегічні потреби певного етапу його розвитку, закріплені урядовими рішеннями у формі основних принципів і стратегічних цілей, які знайшли підтримку суспільства. Держава, формуючи стратегічні й тактичні цілі бюджетної політики з урахуванням реальних умов розвитку економіки, створює передумови задоволення соціально-економічних потреб населення. Завдання бюджетної політики — ре-

Таблиця 1. Видатки зведеного бюджету України на соціальну сферу та соціальний захист населення

Рік	Всього видатків бюджету (млрд грн.)	Освіта		Охорона здоров'я		Духовний і фізичний розвиток		Соціальний захист і соціальне забезпечення		Всього на соціальний захист і соціальну сферу	
		Млрд грн.	%	Млрд грн.	%	Млрд грн.	%	Млрд грн.	%	Млрд грн.	%
2000	48,2	7,1	14,7	4,9	10,2	0,9	1,9	6,0	12,4	18,9	39,2
2001	55,5	9,9	17,8	6,4	11,6	1,3	2,3	11,6	20,9	29,2	52,6
2002	60,3	12,3	20,3	7,5	12,5	1,4	2,4	12,6	20,9	33,8	56,1
2003	75,8	15,0	19,8	9,7	12,8	2,1	2,8	13,0	17,2	39,8	52,5
2004	102,5	18,3	17,9	12,2	11,9	2,7	2,6	19,5	19,0	52,7	51,4
2005	142,0	26,8	18,9	15,5	10,9	3,5	2,5	40,1	28,2	85,9	60,5
2006	175,5	33,8	19,3	19,7	11,2	4,3	2,5	41,5	23,6	99,3	56,6
2007	227,6	44,3	19,5	26,7	11,7	5,7	2,5	48,6	21,4	125,3	55,1
2008	312,0	61,0	19,6	33,6	10,8	7,9	2,5	74,1	23,8	176,6	56,6
2009	307,4	66,8	21,7	36,6	11,9	8,3	2,7	78,8	25,6	190,5	62,0

Джерело: складено на основі статистичних збірників "Бюджет України за 2000", "Бюджет України за 2005", "Бюджет України за 2009".

гулювання й узгодження інтересів для стійкого і збалансованого розвитку суспільства, тобто досягнення суспільної злагоди [3, с. 120]. Тому у процесі розробки бюджетної політики виникає проблема адекватності вираження базових інтересів суспільства та реальних (фактичних) напрямів перерозподілу ВВП, визначення пріоритетів, а бюджетна політика як форма досягнення відтворення системної єдності (цілісності), формування і розподілу бюджетних коштів найкращим способом має створювати сприятливі умови для реалізації цілей держави у процесі регулювання соціально-економічного розвитку.

Перш ніж з'ясувати, ефективною чи неефективною є бюджетна політика в Україні, необхідно визначитися з її сутністю. Під бюджетною політикою слід розуміти цілеспрямовану діяльність держави з використанням бюджетної системи для реалізації завдань

економічної політики. З огляду на конкретну соціально-економічну й політичну ситуацію та наявну стратегію соціально-економічного розвитку країни бюджетна політика передбачає різний ступінь перерозподілу національного доходу держави з допомогою бюджету, більший чи менший рівень централізації фінансових ресурсів у рамках бюджетної системи, посилення чи послаблення регламентації використання бюджетних коштів, пріоритетність бюджетного фінансування певних заходів, вибір шляхів досягнення збалансованості бюджетних доходів і видатків тощо [5, с. 30].

Бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні перерозподілу доходів з метою підтримання сприятливого соціального клімату в державі, соціального захисту населення, соціального забезпечення найуразливіших його верств, зменшення майнового розшарування громадян, тобто він є важливим інструментом перерозподілу ВВП для забезпечення соціальної справедливості. Підвищенню ролі бюджету в соціальних процесах сприяє, зокрема, формування нового бюджетного механізму фінансування й регулювання розвитку й освіти, охорони здоров'я, духовного й фізичного розвитку, завдяки чому збільшення соціальних видатків (табл. 1). [4, с. 38—39].

Глава уряду повідомив, що за 2010 рік повному обсязі виконано всі соціальні зобов'язання. Зокрема, вимоги Закону України "Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати"; базові

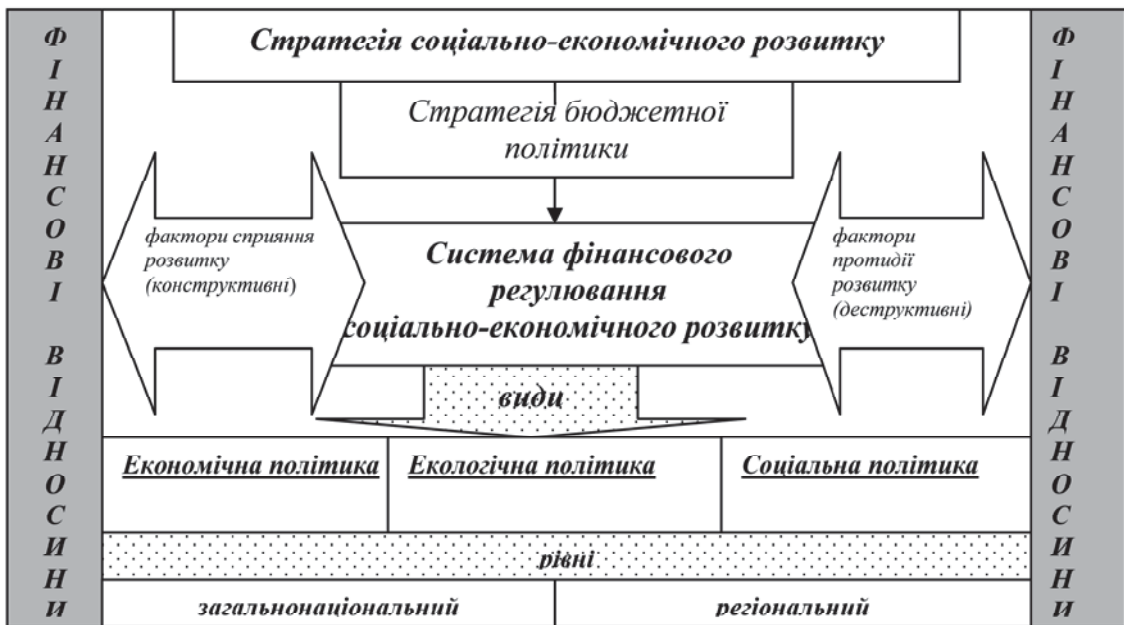

Рис. 1. Взаємозв'язок бюджетної політики та факторів соціально-економічного розвитку

Джерело: складено та доповнено автором на основі монографії Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л.В. Лисяк. — К.: ДНУ АФУ, 2009.

соціальні стандарти підвищено в середньому на 24% (при показнику інфляції 9,1%) і забезпечено зростання реальної заробітної плати на 10,2 [7].

Як видно, частка видатків в соціальну сферу у структурі всіх видатків Зведеного бюджету України збільшилася з 39,2 до 62,0% протягом останніх десяти років. Але стійкого зростання частки таких видатків протягом проаналізованого періоду не спостерігається.

Бюджетна політика держави охоплює широке коло завдань: визначення стратегії та пріоритетів соціально-економічного розвитку та пріоритетів у бюджетній сфері на певний період; вибір або розробка наукових підходів до діяльності держави в сфері управління бюджетним процесом і бюджетною системою; розробка конкретних заходів щодо поліпшення управління бюджетним процесом і бюджетною системою; встановлення оптимального співвідношення податкових і неподаткових доходів бюджетів; забезпечення складання та ухвалення реалістичних бюджетів; визначення структури і обсягів державних видатків відповідно до визначених пріоритетів бюджетної політики; регулювання дефіциту (профіциту) бюджету, фінансування бюджетного дефіциту; управління державним боргом; управління міжбюджетними відносинами [2, с. 212].

Концептуальний підхід до визначення ролі бюджетної політики у системі державного регулювання економіки ґрунтується на усвідомленні того, що центром соціально-економічних, правових, інноваційних, інституційних перетворень у розвинених країнах на сучасному етапі є зміни самої людини як основного носія нових потреб та інновацій. Основною цінністю у сучасному суспільстві стає кваліфікація, вміння, таланти людей, створення умов для їх якнайкращого "розкриття".

Одними з головних цілей бюджетної політики на 2011 рік, згідно бюджетної декларації, є:

- 1) створення сприятливих умов для розвитку виробництва, стимулювання сталої економічної і соціальної розбудови держави;
- 2) надання послуг для задоволення суспільних потреб виходячи з принципу забезпечення їх надання з урахуванням реальних державних ресурсів;
- 3) поступове підвищення соціальних стандартів;
- 4) проведення реформування міжбюджетних відносин з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку регіонів [6].

У зв'язку з цим модель бюджетної політики має бути адекватною як національним умовам, так і враховувати світові тенденції. У цій моделі соціальний імператив має виступати як ціль і як головний чинник економічних перетворень. Як свідчить практика розвинених країн, соціальна орієнтація економіки має ґрунтуватися на підпорядкуванні виробництва споживачу, задоволенні масових потреб населення, на значних масштабах перерозподілу доходів з метою надання соціальних послуг, забезпечення чітко визначеного кола соціальних гарантій, які, у свою чергу, включають соціальний паразитизм, утриманство, не виправдані витрати та нецільове використання суспільних коштів.

У зв'язку з викладеним концептуальний підхід до формування стратегії ефективної бюджетної політики держави у системі державного регулювання полягає у формуванні моделі фінансових відносин нової якості, адекватної реалізації комплексу цілей та пов'язаних з ними завдань у руслі стратегії сталого розвитку.

Це передбачає концентрацію зусиль на використанні арсеналу засобів бюджетної політики у нерозривній єдності механізмів фінансового регулювання у системі державного регулювання, які формуватимуть передумови гармонійного узгодження різнопланових інтересів у суспільстві (рис. 1).

Таким чином, модель ефективної бюджетної політики повинна будуватися на основі чітко окресленої моделі розвитку українського суспільства. Принципи бюджетної політики є похідними від системи принципів і положень, які характеризують ключові, системоутворювальні основи концептуальної моделі суспільства соціального прогресу і справедливості, орієнтованої на створення умов для вільного і всебічного розвитку особистості, адекватної магістралі прогресу світової цивілізації (відповідно до якої має розвиватися українське суспільство). Отже, на часі — розробка національної соціальної доктрини як визначальної стратегії розвитку України. Виконавши це завдання, органи влади отримують чіткий орієнтир, на основі якого будуть розроблятися соціальні, економічні прогнози і програми, закони, складатися щорічні бюджети, реалізовуватися інші середньотермінові й поточні заходи держави, у тому числі в системі соціальних та економічних відносин та процесів.

Література:

1. Азаров М.Я., Ф.О. Ярошенко. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. — К.: НДФІ, 2004.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. — К.: Центр навчальної літератури, 2004.
3. Лисяк Л.В. Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів: тези міжнар. наук.-практ. конф. — Дніпропетровськ: ДДФА, 2009. — С. 120.
4. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л.В. Лисяк. — К.: ДНУ АФУ, 2009. — 600 с.
5. Лопушняк Г.С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки / Фінанси України. — 2010. — № 10. — С. 38—39.
6. Піхоцький В.Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України // Фінанси України. — 2010. — № 3. — С. 30.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2010 р. № 315 "Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2011 рік (Бюджетної декларації)"
8. Урядовий портал. Офіційний сайт: <http://www.kmu.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 09.04.2011 р.